

lı eseri gibi faydalandığı kaynakların listesini verir. Bu arada kendisinin yazdığı birçok kitap bu listede yer alır. Şehrizâde Nâmâ ve Kâtib Çelebi'yi takip eder, onların biyografilerini verir. *Coğrafya-yı Kebîr*'de olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin eyalet, sancak ve şehirlerini sayar. Eserin en önemli yanı, Osmanlı padişahlarının başka hükümdarlarla karşılaştırılarak taşıdıkları özelliklerin belirtilmesidir. Müellife göre Osmanlı sülâlesinden kuruluşundan 1000 (1592) yılına kadar müstesna hükümdarlar çıkmıştır. Şehrizâde ilk kırk özelliği, Şâban Şifâi Efendi'nin *Fezâil-i Âl-i Osmân* adıyla tercüme ettiği Mer'î b. Yûsuf'un *Kalâ'idü'l-İkân fi fezâ'ili selâtini âli 'Osmân* adlı eserinden almıştır. Buna göre Osmanlı ailesi doğrudan Peygamber sülâlesinden gelmiştir, padişahların her biri asil doğduğu için hânedan kıyamete kadar devam edecektir. Bu devamlılığı sağlayan en önemli etken ise padişahların daha önceki devletlerin yaptığı gibi ülkelerini aile fertleri arasında paylaştırmamasıdır. Aynı şekilde iktidar kölelere, zorbalara, nâiblere ve kadınlara emanet edilmediği için Fetret devri hariç Osmanlı Devleti'nde büyük bunalımlar görülmemiştir. Devlete, saray ve orduya yönelik kanunların var oluşu da Osmanlılar'ın bir özelliğidir. Ayrıca devletin gelir ve giderleri kontrol edildiğinden maliye uzun zaman dengeli gitmiştir. Bununla birlikte müellif, kendi zamanında devlet adamlarının yolsuz davranışlarda bulunması yüzünden toplumun bozulduğunu söylemektedir. Şehrizâde eserini aynı zamanda padişahlara bir nasihat kitabı olarak düşünmüş, bunun için özellikle İbrâhim Müteferrika'nın *Usûlü'l-hikem fi nizâmî'l-ümem*'ini örnek almıştır. İbrâhim Müteferrika'nın devleti idare eden hükümdarların sahip olması gerektiğini söylediği on haslete (hazım, sabır, ülv-i himmet, meşveret, ibadet, şükür, rıza, tevekkül, af, merhamet) Şehrizâde "tebdîl-i kıyâfet"i de ilâve eder. Birçok bölümü devlet adamlarının taşınması gereken özelliklere ayrılmış olan kitapta sadrazamın, haris olmaması, vefakâr, akıllı, peşin fikirlerden uzak, şerefli, sabırlı, doğru sözlü, dindar, barış sever olması, ancak savaştan da kaçmaması gerektiğini vurgular. *Târîh-i Nevpeydâ*'nın dikkat çekici yanlarından biri de eserin tarih felsefesine ayrılan dördüncü bölümüdür. Kısmen Kâtib Çelebi'ye izâfe edilen, fakat gerçekte İbn Haldûn'dan alınan buradaki görüşlere göre insan kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan âciz toplumsal bir varlıktır, dola-

yısıyla hırs ve kıskançlıktan dolayı en kötü şeyleri yapabilecek bir yaratılıştadır. Kişiyi taşkınlıklardan korumak için onu idare edecek siyasî bir rejime ihtiyaç vardır. Şehrizâde, bütün siyasî rejimleri gözden geçirdikten sonra en iyi rejimin hilâfet olduğunu söyler. Hâkimiyeti halkın eline vermek ise en büyük hatadır. 2. *Gül-i Zibâ*. 1161'de (1748) yazılmış olup Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Hadikatü'l-vüzerâ* adlı eserinin zeylidir. III. Ahmed'in sadrazamı Nişancı Ahmed Paşa'dan I. Mahmud'un sadrazamı Said Mehmed Paşa'ya kadar otuz bir kişinin biyografisini içeren eserin çeşitli nüshaları vardır (meselâ bk. İÜ Ktp., TY, nr. 9826). 3. *Tuhfe-i Mustafaviyye fi Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyye*. Kaptanıderyâ Şehsuvar oğlu Hacı Mustafa Paşa'nın isteği üzerine yazılan eserin bilinen tek nüshası müellif hattıyla Dârü'l-kütübü'l-kavmiyye'de bulunmaktadır (nr. 45/555; mikrofilm, nr. 11.743). 4. *Tâcü'l-kavânîn*. Başta Lutfi Paşa'nın *Âsafnâme*'si olmak üzere siyaset ve nasihat kitaplarından yararlanılarak hazırlanan eser I. Mahmud devri vezirlerinden Mehmed Paşa'ya takdim edilmiştir. Eserde padişahların âdâb ve hasletlerinden, vezir olcukların niteliklerinden, sefere çıkmanın usullerinden ve devlet hazinesinin her zaman dolu olması gerektiğinden söz edilir (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 2064). 5. *Zübdetü'l-ahbâr el-müteallika bi'l-bihâr*. Bir önceki eserin özeti niteliğindedir (İÜ Ktp., TY, nr. 2548). 6. *Zübdetü't-tevârih*. I. Mahmud dönemine kadar gelen bir dünya tarihidir (Dârü'l-kütübü'l-kavmiyye, nr. 181/2787 [müellif hattı]). 7. *Metnü't-tevârih*. Babinger, bu eserin *Târîh-i Nevpeydâ*'nın bir tür dizini olduğunu ve içinde müellifin otobiyografisinin yer aldığını söyler. Saint Petersburg Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunduğu (nr. 59) bildirilen nüshanın kaybolduğu anlaşılmıştır. 8. *Gülşen-i Mülûk*. Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Hadikatü'l-mülûk*'ünün kısa zeyli olup eserde yalnız III. Ahmed'den ve dönemindeki olaylarından söz edilir (TCYK, s. 701-704). 9. *Ravzatü'l-enfûs fi't-târih*. Kâtib Çelebi'ye ait *Cihannümâ*'nın bir zeyli olan ve müsvedde halinde kalan eser Avrupa, Afrika ve Amerika kıtaları hakkında bilgiler içerir. Şehrizâde'nin *Târîh-i Nevpeydâ*'da kaydettiği diğer eserleri de şunlardır: *Ahsenü'l-meslûk fi Hadikatü'l-mülûk*, *Ravzatü's-selâtin* (şiiir tarihine ve özellikle padişahların bu sanata katkılarına dairdir), *Târîh-i Düvel*, *Eşrefü't-tevârih*, *Usûlü'l-hikem*,

Fethu'l-hallâk, *Matlau'l-beyân fi'l-hayevân* (bir felsefe ve sosyoloji kitabı olarak nitelenmiştir), *Kılâdetü'l-fuzalâ*.

BİBLİYOGRAFYA :

Şehrizâde Mehmed Said, *Târîh-i Nevpeydâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 3291, vr. 27; *Şehrizâde Mehmed Said Efendi'nin Târîh-i Nevpeydâ Metni* (haz. Faruk Bilici, mezuniyet tezi, 1974), İÜ Ed. Fak. Tarih Seminer Ktp., nr. 700; *Osmanlı Müellifleri*, III, 75-76; TCYK, s. 696-704; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 332; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 411-412, 420, 598-599; Babinger (Üçok), s. 323-325; *Mu'cemmû'l-mahtûâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli*, III, 1454-1455; Abdülkadir Özcan, "Hadikatü'l-vüzerâ", *DİA*, XV, 22.

FARUK BİLİCİ

ŞEHRİZOR

(شهرزور)

Kuzey Irak'ta tarihî bölge.

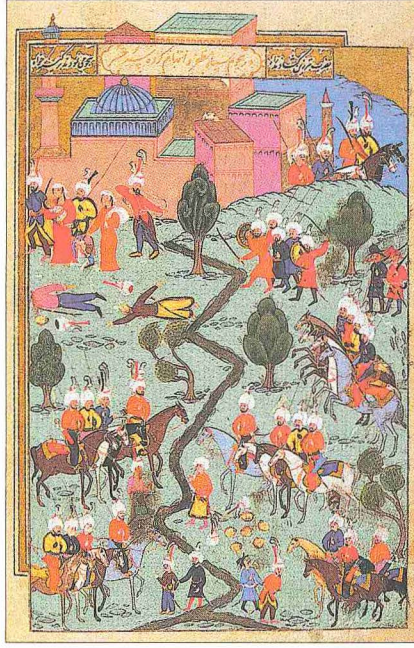
Şehrîzor (Şehrezûr, Şehrüzûr, Şehrîzol) Kuzey Irak'ta Cibâl bölgesinde verimli bir ova. Avraman dağ silsilesinin batı tarafında bulunan ova güneydoğudan İran'ın Avramânluhn yöresine, güneybatıdan Derbendihan'a, batıdan Süleymaniye topraklarına dayanır. Müslüman coğrafyacılar Erbil ile Hemedan arasında kalan, içinde üç şehirle köylerin yer aldığı bölgenin aynı adı taşıyan merkez şehrinin, Medâin'den Sâsânîler döneminde Mecûsîler'e ait tarihî âteşkedenin bulunduğu Şîz şehrine giden yolun orta kısmında, Şa'rân ve Zalm dağlarının yakınında Kisrâ Zûr b. Dahhâk veya Kubâd b. Frûz tarafından kurulduğunu ve iki şehir arasındaki yolun ortasında kaldığı için Nîmrâh (Nîmez-râh, Nîmez-rây) olarak isimlendirildiğini söyler. Ancak bazı araştırmacılar, bu şehrin tarihinin Asurlular dönemine kadar indiğini ve Aşurnasirpal devrinde (m.ö. 883-859) Lullu halkının yaşadığı Zamua idarî bölgesinin merkezi olduğunu kabul eder (*İA*, XI, 397).

Bağdat-Tebriz yolunun Avraman dağlarını aştığı geçidin yakınında yer alması Şehrîzor bölgesinin önemini arttırmıştır. Asurlular'dan sonra Bâbil, Pers, Makedon, Part ve Sâsânîler'in hâkimiyetinde kalan Şehrîzor ve çevresi Hz. Ömer zamanında Utbe b. Ferkad tarafından İslâm topraklarına katıldı. Hârûnürreşid'in hilâfetinin sonlarına kadar Musul'a bağlı kaldı, ardından Dâmegân ve Dârâbâd'la birlikte müstakil vilâyet haline getirildi. Şehrîzor ovasında bulunan ve günümüzde mevcut olmayan diğer iki şehir ise Şîz ile surla çevrili Duzdân idi. Duzdânlılar'ın, Tâlût'un Duzdânlı olduğunu ve kendilerinin onun so-

yundan geldiklerini iddia ettikleri belirtilmektedir. Daha sonra Emevîler, Abbâsîler, Hamdânîler ve Ukayîlîler'in hâkimiyetinde kalan Şehrîzor, Selçuklular bölgeye geldiğinde Annâzîler'in elindeydi. Kendisine itaat arzeden Annâzîler'i yeniden iskân eden Tuğrul Bey Sîrvân, Dakûkâ ve Şehrîzor'un idaresini Mûhelhil'e verdi. Selçuklu döneminde başta Şehrîzor ve Kerkûk olmak üzere bölgeye yoğun bir Türkmen akını oldu. Özellikle Türkmen Kıpçak grupları Şehrîzor-Kerkûk bölgesinde kalabalık bir nüfusa sahipti. Nitekim İbnü'l-Esîr, Selçuklu Sultanı Berkıyaruk'un Şehrîzor'a gelerek (493/1100) burada topladığı Türkmenler'den büyük bir ordu oluşturduğunu ve kardeşi Muhammed Tapar'ın üzerine yürüdüğünü kaydeder (*el-Kâmil*, X, 294).

495 (1102) yılında Salgurlu Türkmenleri'nden Karâbeli, Dakûkâ ile Şehrîzor dışında Annâzîler'in elindeki yerleri zaptetti. Kısa bir süre sonra Selçuklular'a bağlı Kıpçak Beyi Arslantaş, Şehrîzor yöresini ondan alarak Şehrîzor Kalesi'ni kendisine merkez edindi. Muhtemelen Arslantaş'ın oğlu Emîr Kıpçak tarafından 1130 yılında kurulan Şehrîzor Kıpçak Emirliği, 1140'ta Musul Atabegi İmâdüddin Zengî'nin bölgeye hâkim olmasıyla sona erdi. 581-582 (1185-1186) yıllarında Şehrîzor yöresini ele geçiren Selâhaddin-i Eyyûbî, Şehrîzor ve Kara-beli derbendini Ali Kûçûk'un oğlu Erbil Atabegi Muzafferüddin Kökbörü'ye ikta etti (586/1190). Kökbörü'nin ölümünün (630/1233) ardından yeniden Abbâsîler'in hâkimiyetine giren Şehrîzor 643 (1245) yılında Moğol istilâsına uğradı ve 1258'de İlhanlılar'ın idaresine geçti. Bu dönemde Moğollar'dan kaçan çok sayıda Türkmen ailesi Kuzey Irak'a ve özellikle Kerkûk ve Şehrîzor bölgesine gelerek yerleşti. Şehrîzor daha sonraki dönemde Celâyirîler, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler'in yönetiminde kaldı. 1226 yılında meydana gelen şiddetli deprem ve 1245'teki Moğol yağması sebebiyle Şehrîzor büyük tahribata uğradı ve eski önemini kaybetti. Bölgede 1431 ve 1470 yıllarındaki veba salgınları da büyük nüfus kaybına yol açtı ve şehir zamanla bir yerleşim merkezi olmaktan çıktı. Bu durum, Osmanlı döneminde 967 (1560) tarihli tahrir defterlerinde şehrin adının geçmemesinden de anlaşılmaktadır.

Osmanlılar bölgeye ulaştığında Safevî egemenliğini tanıyan ve Zalm Kalesi'nde oturan Ardîlân (Erdelân) Emîri Bige Bey tarafından yönetilmekte olan Şehrîzor yö-

Hüseyn Paşa'nın Şehrîzor'u zaptını tasvir eden bir minyatür (Lokmân b. Seyyid Hüseyn, *Şehinşahnâme*, İÜ Ktp., FY, nr. 1404, vr. 102ⁿ)

resi Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irakıyın Seferi sırasında Osmanlı idaresi altına girdi (941/1535). Ancak Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Bige Bey'in 1550'de ölümünün ardından Zalm Kalesi'ni ele geçirip beyliğe hâkim olan kardeşi Sührâb, Safevîler'e meyledip Osmanlılar'a itaatten ayrıldı. Kanûnî'nin Nahcivan seferi esnasında Bağdat Beylerbeyi Osman Paşa, Şehrîzor yöresini ele geçirmekle görevlendirildi. Bölgenin merkezi konumundaki Zalm (Osmanlı kaynaklarında Kal'a-i Zâlim, Zâlim Ali Kalesi) kuşatıldı ve Osman Paşa'nın vefatı üzerine Bağdat beylerbeyi olan Baltacı Mehmed Paşa tarafından zaptedildi (23 Ramazan 961 / 22 Ağustos 1554). Bölge sancak haline getirilerek Murad Bey'e verildi (Celâl-zâde, vr. 473^{a-b}). Osmanlı-İran mücadelesi sürecinde burası birkaç defa İran'ın eline geçtiyse de I. Dünya Savaşı sonrasına kadar genellikle Osmanlı idaresinde kaldı.

Aynı adı taşıyan bir şehrin bulunmadığı Osmanlılar döneminde Şehrîzor bölgesi çeşitli tarihlerde sınırları değişen bir eyalet haline getirildi. Eyalet XVII. yüzyılın ortalarına kadar Zalm Kalesi ve Kanûnî Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilen Gülanber Kalesi'nden yönetildi. Osmanlı tarihçisi Lokmân b. Hüseyn, Harîr kadısı sı-

fatıyla 970 Zilkadesinde (Temmuz 1563) Şehrîzor beylerbeyliği merkezi olmak üzere inşa edilen Gülanber Kalesi'nin temel atma töreninde hazır bulundu ve Beylerbeyi Muzaffer Paşa'nın isteğiyle ilk harcı temele kendisi koydu. Safevî Şahı I. Abbas'ın istilâsında onun emriyle yıkılan Gülanber Kalesi, Hüsrev Paşa zamanında yeniden inşa edildi (1630). XVII. yüzyılın ilk yarısına ait idarî teşkilâtla ilgili Ayn Ali Efendi'nin risâlesine göre Şehrîzor yirmi sancaklı bir eyalet olup bunların altısında sancak beyi bulunuyor, diğerleri yurtluk-ocaklık şeklinde idare ediliyordu.

967 (1560) tarihli *Tahrir Defteri*'ne göre Şehrîzor eyaleti on sancak, yedi nahiye ve 204 köyden oluşmaktaydı, idare merkezi Zalm idi. Eyalette toplam hâne sayısı 5010 olarak tesbit edilmişti. Bunların 4952'si müslüman, eli sekizi yahudi hânesiydi. Bu verilere göre eyaletin toplam nüfusu 25.000 dolayındadır, yıllık vergi gelirleri ise 2.376.766 akçedir. Bunun % 95'lik bölümü padişah ve sancak beylerine has şeklinde ayrılmıştır (TK, TD, nr. 351, vr. 14^b-124^a). 1570'li yıllara ait kayıtlara göre eyalette yirmi dört livâ mevcuttu. Bu sayı 1578-1590 Osmanlı-İran savaşları sırasında emniyet gerekçesiyle iki katına çıkarıldı, XVII. yüzyılın ortalarına doğru Şehrîzor eyaletine on bir sancak bağlıydı. Kerkûk şehri, XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren öne çıkarak eyaletin idarî merkezi olduktan sonra 1893 yılına kadar resmî yazışmalarda Şehrîzor sancağı adıyla anılmıştır. Zor mutasarrıflığı ile olan isim benzerliğinden dolayı adı 1893'te tekrar Kerkûk sancağı olarak değiştirilen Şehrîzor eyaletinin sancak sayısı yedi ile otuz iki arasında değişmektedir. Bunların bir kısmı yurtluk-ocaklık, bir kısmı hükümet (gâziyân, mehrevân) şeklinde yönetilmekteydi. Ayrıca eyalette 160 aşiret beyliği mevcuttu.

1850'li yıllarda Şehrîzor sancağı kuzeyden Musul ve Hakkâri eyaletleri, batıdan Dicle nehri, güneyden Bağdat eyaleti, doğudan İran ile çevriliydi. Bu dönemde merkez sancak Kerkûk ve Erbil kazaları, eyalet ise Köysancak, Süleymaniye, Revândiz ve Harîr sancaklarından oluşuyordu (Mehmed Hürşid, s. 168). Şehrîzor eyaleti 1851'de sancağa çevrilerek Bağdat eyaletine, 1878'de Musul vilâyetine bağlandı. Osmanlı Devleti'nin elinden çıkıncaya kadar bu statüsü devam etti. Şehrîzor (Kerkûk) sancağı 1878-1918 yıllarında Kerkûk (merkez kaza), Revândiz, Erbil, Salâhiye, Köysancak ve Râniye kazalarından oluşuyordu. Bu kazalarda 1878'de 39.270 hâne mevcut olup

bu insanların toplam nüfusu yaklaşık 127.060'tır. Şehrizar yöresi günümüzde Irak'ın Süleymaniye muhafazasının sınırları içinde kalmıştır. Yeri kesin olarak bilinmeyen Şehrizar'un Yasintepe, Kızkale veya Gülanber Kalesi civarındaki kalıntılar olduğu görüşleri ileri sürülmüştür (İA, XI, 397).

Şehrizar, aslen Şehrizarlı Benî Şehrezûrî ve Benî Asrûn ailelerine mensup fakih ve kadıları ile meşhur olmuştur. Ortaçağ'da Şehrezûrî (Şehrzûrî) nisbesiyle tanınmış çok sayıda fakih, muhaddis, kıraat âlimi ve müfessir vardır. Bunlardan bazıları şöylece sıralanabilir: Kadî Hadîr b. Dâvûd, Kâdîhâfikayn (Doğu'nun ve Batı'nın kadısı) lakabıyla tanınan Ebû Bekir Muhammed b. Kâsım, babası Ebû Ahmed Kâsım b. Muzaffer, kardeşi Ebû Mansûr Muzaffer b. Kâsım, meşhur ferâiz âlimi Ebû'l-Muzaffer Muhammed b. Ali b. Hüseyin, *el-Mişbâhu'z-zâhir* adlı eseriyle tanınan kıraat âlimi Mübârek b. Hasan, muhaddis Ebû Bekir Ahmed b. Ubeyd b. Abdullah (Sem'ânî, III, 473-475), tarihçi ve hâkîm Muhammed b. Mahmûd.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 479-480; İbnü'l-Fakih, *Kitâbü'l-Büldân* (nşr. Yûsuf el-Hâdî), Beyrut 1416/1996, s. 177, 407; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 473-475; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 375-376; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 294; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), s. 397-398; Matrakçı Nasuh, *Sefer-i İrâkayn*, s. 217, 257; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 473a-b; Şeref Han, *Şerefnâme* (trc. Mehmet Emin Bozarslan), İstanbul 1975, s. 108-116; Kâtib Çelebi, *Cihân-nümâ*, s. 445-446; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 304-305; Ayn Ali, *Kavânin-i Âl-i Osmân*, s. 8; Mehmed Hurşid, *Seyahatnâme-i Hudûd* (haz. Alaattin Eser), İstanbul 1997, s. 168-181; *Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye Salnâmesi* (1310), s. 502-503; a.e. (1320), s. 529-531; a.e. (1323), s. 659-661; a.e. (1328), s. 804-806; *Musul Vilâyeti Salnâmesi* (1310), s. 184-191, 205; a.e. (1312), s. 298-322; İ. Metin Kunt, *Sancaktan Eyâlete: 1550-1650*, İstanbul 1978, s. 146-157, 167-169, 197; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, s. 336, 338, 574, 584-585; G. le Strange, *Büldânü'l-hilâfeti's-şarkıyye* (trc. B. Fransis - K. Avvâd), Beyrut 1405/1985, s. 225-226; Sâdık Cevde, *el-Kudâtü's-Şehrezûriyyûn*, Amman 1406/1986, tür.yer.; İsmet Parmaksızoğlu, "Kuzey Irak'ta Osmanlı Hakimiyetinin Kuruluşu ve Memun Bey'in Hatıraları", *TTK Belleten*, XXXVII/146 (1973), s. 194-195; Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Döneminde Irak'ın İdarî Taksimatı" (trc. Mustafa Öztürk), a.e., LIV/211 (1990), s. 1241-1250; Mehdi İlhan, "XVI. Yüzyılda Şehrizar Vilayeti", *AÜ Osmanlı Tarihî Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 4, Ankara 1993, s. 161-164; V. Mirowsky, "Kürtler", *İA*, VI, 1098-1099; a.mlf., "Şehrizar", a.e., XI, 396-399; a.mlf. - [C. E. Bosworth], "Şahrâzur", *IE* (Fr.), IX, 223-225.

AHMET GÜNDÜZ

ŞEHİSUVAROĞLU, Bedii Nuri (1914-1977)

Tıp tarihçisi ve deontolog.

İstanbul'da Beyazıt semtinde doğdu. Babası Üsküdar Bidâyet Mahkemesi reisi Neşet Bey'in oğlu, Tıbbiyye-i Şâhâne'nin 1901 mezunlarından Yûsuf Selâmi Bey, annesi eski Tugay kumandanlarından Miralay Ârif Bey'in kızı Şefika Nûrûnnisa Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Kabataş'ta, liseyi Kadıköy Lisesi'nde tamamladı. Çocukluktan beri kararlı olduğu baba mesleğini seçti ve 1933'te girdiği İstanbul Tıp Fakültesi'ni 1939'da bitirdi. Daha tıp öğrencisi iken çeşitli ortaokul ve liselerde Türkçe, biyoloji ve fizik dersleri okuttu. Yatılı öğrenci olması dolayısıyla zorunlu hizmetle yükümlü tutulup Adana'ya sıtma mücadele stajına gönderildi. Askerliğini 1939-1941 yıllarında Kayseri'de yaptı. Ardından Eskişehir sıtma mücadele şube hekimliğine tayin edildi. İki yıl sonra çıkan bir salgın yüzünden Tifüs Mücadele Heyeti ile birlikte İstanbul'a geldi. Burada merkez hükümet tabibi, emrâz-ı sâriye tabibi ve sağlık müdür muavini olarak çalıştı. 1944-1945'te ikinci defa askere alındı ve Kartal'da II. Tank Alayı tabibi sıfatıyla hizmet yaptı. Ardından sağlık müdürlüğündeki görevine döndü. 1947'de çıkan kolera salgını sırasında kurulan mücadele ekiplerinden ilkinin şefi olarak Mısır ve Hicaz'a gitti.

1948'de Beyrut, Kıbrıs ve Mısır'a seyahat etti; aynı yıl Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı müfettişliğine getirildi. 1949'da Rockefeller Foundation'ın davetiyle Amerika'ya gitti. Dönüşünde İstanbul Tıp Fakültesi'nin isteği üzerine üniversiteye asistan alındı. 1953'te tıp tarihi uzmanı unvanını aldı. 1955'te tıp tarihi ve deontoloji doçenti oldu. Çeşitli yerlerde tıp tarihi ve deontoloji konusunda konferanslar verdi. İstanbul ve bazı Anadolu kütüphanelerinde çalışmalar yaparak yeni tıp yazmaları tesbit etti. Bu arada çeşitli kongre ve sempozyumlara katılıp tebliğler sundu. 1962'de profesörlüğe yükseldi. 13 Mayıs 1977'de ölen Bedii N. Şehsuvaroğlu'nun ikisi kız üç çocuğu olmuştur. Türk Tıp Tarihi Kurumu, Türk Sosyoloji Cemiyeti, Türk Fizikî ve Tabii İlimler Cemiyeti, Société Internationale d'Histoire de la Médecine, Académie Internationale d'Histoire des Sciences gibi bilimsel kuruluşların aslı ve Académie de la Méditerranée'nin muhabir üyesiydi. Küçük yaştan beri topladığı zengin koleksiyonu bugün İstanbul Tıp Fa-

Bedii N. Şehsuvaroğlu

kültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı arşivlerinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Tıp tarihi, deontoloji ve diğer alanlarda çok sayıda yayını bulunan Şehsuvaroğlu'nun çalışmalarında genellikle geçmişteki tıbbî olaylarla bugünkü tıbbî olayları bir hekim sıfatıyla kıyasladığı görülür. Türk tıp tarihiyle ilgili yazma eserleri yıllarca büyük bir titizlikle incelemiş, bilhassa Osmanlılar'da verem, kolera, akıl hastalıkları, çiçek aşısı, hekim biyografileri, sağlık kuruluşları, karantina, tıpta iz bırakmış kişiler, İslâm tıbbi, bilimler tarihi gibi konularda çalışmalar yapmıştır. Medeniyet tarihinin bir parçası olarak gördüğü tıp tarihinin tıp talebelerine öğretilmesinin gereği üzerinde durmuş, böylece geçmişteki tıp bilgileriyle günümüzdeki bilgileri karşılaştırarak bir sonuca varma, halk arasındaki tıbbî folklorla ilgili bilgileri inceleme ve milletlerin kendine özgü tıbbını ortaya çıkarma amacını gütmüştür. Batı dünyasında yazılan birçok tıp tarihi kitabında İslâm öncesi ve sonrası Türkler'le ilgili mâlûmata rastlanmadığı kanaatinde. Bu bakımdan gerek Osmanlı tıbbının gerekse daha önceki Türk topluluklarıyla ilgili tıbbî gelişmelerin Türkler tarafından araştırılması ve Batı dünyasına tanıtılmasının gerektiğini düşünmüştür. Kendisi Anadolu'daki dârüşşifâlar ve Türk hekimleri üzerinde çalışmalar yapmıştır. Türkiye'de ve dünyadaki çeşitli kütüphanelerde Türkçe tıp yazmalarını inceleyerek tıpkı basımlarını hazırlamış ve tıp tarihi, tıbbî deontoloji, tıp etiği konusunda yararlı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır.

Şehsuvaroğlu asıl mesaisini tıbbî deontoloji ve tıp etiği konularına ayırmakla birlikte hekim sorumluluğu, hekimin görevleri, şarlatanlık, konsültasyon, hekim raporları, ötenazi, ilaç alışkanlığı, organ nak-